

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Budgetunderlag med hemställan från Naturhistoriska riksmuseet

Naturhistoriska riksmuseet lämnar härmed budgetunderlag avseende verksamhetsåren 2025-2027 där både äskanden med budgetanspråk och utan budgetanspråk listas.

Hemställan

Naturhistoriska riksmuseet hemställer med stöd av vad som anförs i detta budgetunderlag om att regeringen beslutar om:

1. En höjning av ramanslaget motsvarande Statens fastighetsverks hyreshöjning om **10,6 mkr** per år gällande kostnadshyran under avtalsperioden 2024-2029.
2. En engångsanvisning motsvarande sammantaget **6 mkr** (fördelat på tre år, 2025-2027) för en punktinsats för bevarande av museets unika samlingar, till följd av stängningen under 2023 och 2024 samt bristfälligt klimat.
3. En engångsanvisning motsvarande **6,5 mkr** (fördelat på tre år, 2025-2027) för att bygga upp beredskapsarbetet, förbereda undanförelse och förbättra samlingarnas förvaring.
4. En engångsanvisning motsvarande sammanlagt **12,5 mkr** (fördelat på tre år, 2025-2027) för att framtidssäkra den unika, nationella miljöprovbanken i freds, kris- och krigstider.
5. En engångsanvisning motsvarande **10 mkr** (fördelat på tre år, 2025-2027) för systemhandling och projektering gällande förbättrat besöksmottagande och arbetsmiljö.
6. En engångsanvisning om **2 mkr** (fördelat på tre år, 2025-2027) för utveckling av utpekade museiverksamhet, så som ett "pop-up museum på turné".

Naturhistoriska riksmuseet hemställer samtidigt utan särskilda resursanspråk om att regeringen beslutar om:

7. Ett gemensamt uppdrag till museerna inom Centralmuseernas samarbetsråd och Statens fastighetsverk att tillsammans fortsätta samt fördjupa dialogen om en utvecklad lokalförsörjning. Målet bör vara en effektiv lokalförvaltning från medborgarnas perspektiv och verksamhetens behov av utveckling.
8. Att identifiera museisamlingar som forskningsinfrastruktur och satsa på att utveckla de naturhistoriska samlingarnas roll som digitaliserad

forskningsinfrastruktur för både avgränsade forskningsprojekt och storskaliga analyser till gagn för både akademi och allmänhet.

9. Att i Naturhistoriska riksmuseets regleringsbrev föra in samma skrivning om samfinansiering av externa bidrag som redan gäller för landets övriga lärosäten.
10. Ett undantag från mervärdesskatt för digitala museivisningar precis som vid fysiska besök, vilket är av stor vikt för att alla ska kunna få tillgång till museets utbud i hela Sverige.

Avslutningsvis vill Naturhistoriska riksmuseet understryka behovet av kompensation för de utebilvna intäkter från publik verksamhet som orsakats av den akut påkomna stängningen från 29 augusti 2023 till 3 juni 2024. Med kostnadsminskningar borträknat uppgår intäktsförlusten till **20,1 mkr**. Hemställan med äskande om motsvarande summa lämnades i samband med rapportering i Hermes 5 februari (se bilaga 1). Förhoppningen från museets sida är med detta att ärendet bereds som aviserats i samband med vårändringsbudgeten och att det därmed inte ska vara aktuellt att föra på tal i detalj i detta budgetunderlag.

1. Lokalsituation, kostnadshyresmodell och underhållsbehov

Myndigheter ska i årsredovisning och budgetunderlag lämna uppgifter om större förväntade förändringar i sitt behov av lokaler (9 kap. 6 § Förordningen (2000:605)). Museet har över tid beskrivit behoven och under hand redovisat förändringar av lokalbeståndet såväl avseende huvudfastigheten som andra fastigheter som hyrs för verksamhetens ändamål.

Som en av de större insatserna i Naturhistoriska riksmuseets lokalprogram slutfördes under december 2023 den fleråriga renoveringen av lokalerna för den botaniska verksamheten. Projekteringen för upprustningen av Botanhuset inleddes 2017 i ett samarbete med Statens fastighetsverk. Botanhuset hade då under lång tid varit i behov av såväl en omfattande renovering av infrastrukturen som en förbättrad fysisk arbetsmiljö och stärkta möjligheter till ändamålsenlig förvaring. Den totala kostnaden för upprustningen uppgår till 166 mkr, vilken genom den nuvarande kostnadshyresmodellen kommer att fördelas ut som hyra i takt med Statens fastighetsverks avskrivningar.

Fastän Statens fastighetsverk (SFV) med stöd av ett lokalprogram över tid har kunnat åtgärda ett flertal väsentliga byggnadsrelaterade brister måste det konstateras att många ännu återstår och påverkar den dagliga verksamheten på museet negativt. För perioden 2023-2030 har SFV aviserat att inte mindre än 400 mkr kommer att investeras i de lokaler som kostnadshyresavtalet omfattar, till följd av ett fortsatt mycket omfattande åtgärds- och underhållsbehov. Som en direkt konsekvens av detta har kostnadshyresnivån höjts med 10,6 mkr per år (30,5 procent) i det senast tecknade hyresavtalet avseende perioden 2024-2029. Bland annat kommer en omfattande upprustning av infrastrukturen för vatten och avlopp till huvudfastigheten att göras. Kostnaden har av Statens fastighetsverk preliminärt beräknats till 90 mkr kronor och kommer att vara hyrespåverkande under lång tid

framöver. Bland övriga större underhållsåtgärder ingår de omfattande arbetena i huvudfastigheten för att säkra taken i såväl publika som icke publika utrymmen från putsnedfall, vilka har kostnadsberäknats till 35 mkr. Utöver detta behöver även yttertaken på de norra och södra flyglarna i huvudfastigheten rustas upp vilket beräknas kosta minst 60 mkr.

Av stor betydelse för Naturhistoriska riksmuseets förhållande till SFV blir regeringens ställningstagande till utredningen om översyn av hyresmodellen för vissa kulturinstitutioners huvudbyggnader (SOU 2020:76). Utredningen konstaterar att när större renoveringar och ombyggnationer genomförs riskerar kostnadshyror att bli betydligt högre än marknadshyror, och att vid åtgärder i fastigheten står hyresgästen för hela risken när faktiska kostnader inte överensstämmer med de beräknade, samt är den part som har incitament att hålla nere kostnaderna.

Att Naturhistoriska riksmuseets huvudfastighet är ett statligt byggnadsminne utgör i sig en stor utmaning som inte speglas i myndighetens uppdrag och finansiering. Dels från perspektivet hur lokalerna kan och får användas eller anpassas till verksamhetens behov. Dels från perspektivet att förutsättningarna för att bedriva den instruktionsbundna verksamheten påverkas negativt av de väsentligt mer avancerade och kostnadsdrivande metoder som följer av att fastighetsunderhållet avser ett byggnadsminne.

Naturhistoriska riksmuseet konstaterar vidare att när kostnadshyresmodellen implementerades under 00-talet minskade det samlade hyresvärdet för de lokaler som omfattades av kostnadshyresavtalen samtidigt som anslagstilldelningen reducerades i motsvarande grad. Naturhistoriska riksmuseets hyra och anslag minskade vid övergången till kostnadshyra med 3,4 mkr. Bara med en motsvarande tillämpad anpassning av anslagen till förändrade hyresnivåer under perioder med omfattande nödvändigt fastighetsunderhåll kan förmågan att bedriva den instruktionsbundna verksamheten upprätthållas över tid.

Sammantaget har de omfattande åtgärderna för upprustning och vidmakthållande av huvudfastigheten och Botanhuset kommit att föranleda en hyreshöjning om 10,6 mkr per år för den sexåriga hyresperioden 2024-2029. För detta tillkommande medelsbehov hemställer Naturhistoriska riksmuseet om ökat anslag under perioden 2024 -2029 med 10,6 miljoner kronor per år.

Medelsbehov avseende tillkommande hyra inom nytt kostnadshyresavtal 2024-2029 (tkr)	2025	2026	2027
Förhandlad hyreshöjning	10 600	10 600	10 600
Summa finansiering	10 600	10 600	10 600

2. Bevarande av samlingarna

Delar av museets vetenskapliga samlingar – inte minst de zoologiska, geologiska och paleontologiska samlingarna – är utsatta för konstant nedbrytning som följd av att skadliga förändringar i luftfuktighet och temperatur som också ökar i takt med klimatförändringarna. Olämpligt inomhusklimat innebär irreversibla skador på föremålen samtidigt som det bjuder in till större angrepp av skadedjur vilket är ett stort problem i de zoologiska samlingarna. Detta begränsas genom regelbunden tillsyn och skadedjursbekämpning. Adekvata förvaringsenheter i form av skåp, lådor och askar kan till viss del kompensera för bristerna. Dessa problem är inte nya, men har accelererat under senare år. Den långsiktiga lösningen är ändamålsenligt klimatanpassad samlingsförvaring, men i avvaktan på en sådan större investering är punktinsatser nödvändiga om inte samlingar oåterkalleligen ska skadas.

På grund av putsrasen i taket över de geologiska samlingarna i augusti och de därefter identifierade bristerna i stora delar av museets innertak, tvingades flera lokaler stängas av. Däribland de zoologiska och geologiska samlingarna. Som konsekvens av stängningen kunde delar av de zoologiska samlingarna inte kontrolleras för varken skadedjurspåverkan eller klimatpåverkan under många månader och vissa delar är fortfarande avstängda. Tillika stängdes de geologiska samlingarna i sin helhet, med följd att kontroller av samlingarna inte kunde genomföras. För att undanröja den arbetsskuld som nu föreligger på grund av stängningen och för att komma tillbaka till åtminstone samma status som innan stängningen, krävs extra resurser.

Av särskild vikt är bevarandet av de stora typsamlingar som museet ombesörjer. En typ är en individ av en art som av sakkunniga tillskrivits en namnbärande status. Naturhistoriska riksmuseets samlingar inkluderar över 400 000 typer och dessa har den högsta bevarande statusen av alla individer inom den arten. Det potentiella nedbrytandet av typsamlingarna skulle ha enorma konsekvenser för vetenskapen globalt. Detta eftersom det är dessa namnbärande individer som används när man artbestämmer liknande arter och därmed utgör de en helt nödvändig forskningsinfrastruktur. Utöver typerna så innehåller museets rika samlingar med över 11 miljoner föremål, även andra föremål av stort akademiskt, kulturhistoriskt och naturhistoriskt värde. Exempelvis de föremål som insamlats av Carl von Linné eller Adolf Erik Nordenskiöld. Inte sällan sammanfaller typernas namnbärande status med ett högt kulturhistoriskt värde.

För att summera så är bedömningen att resurstillägg är nödvändigt för att bekosta en utredning gällande utökning av systemen för kontroll av fluktuationer i luftfuktighet och luftens kemiska sammansättning, samt att bereda vilket system som bäst lämpar sig för våra samlingar. Utöver detta äskas om resurstillägg för en punktinsats för att komma ikapp med skadedjurs- och mer allmän kontroll av de samlingar som varit stängda sedan augusti 2023 till följd av takputsrasen. Sammantaget hemställer museet om 6 miljoner kronor, fördelat över tre år, 2025–2027, enligt nedan.

Medelsbehov avseende bevarande av samlingar (tkr)	2025	2026	2027
Personalkostnader för omhändertagande av samlingar på grund av akut stängning av museet	1 000	0	0
Personalkostnader för ökat omhändertagande av samlingarna på grund av bristande klimatförhållanden	1 300	2 000	1 500
Personalkostnader för utredning av system	200	0	0
Summa finansiering	2 500	2 000	1 500

3. Beredskapsplanering och undanförel av samlingarna

Av den under 2022 beslutade förordningen (2022:524) om statliga myndigheters beredskap, framgår myndigheternas uppgifter inför och vid fredstida krissituationer och höjd beredskap. Utöver denna förordning pågår i dagsläget flera processer på uppdrag av regeringen och under ledning av bland annat Myndigheten för samhällsskydd och Riksantikvarieämbetet som ämnar säkerställa vårt kulturarv med koppling till långsiktig och adekvat samlingsförvaltning. I den nya publikationen *"Hoten mot kulturarven – En analys av aktörsdrivna hot mot kulturarv i Sverige"* från Totalförsvarets forskningsinstitut sammanfattas på ett mycket åtkomligt sätt de hot mot Sveriges kulturarv som föreligger i dagsläget. Naturhistoriska riksmuseet välkomnar dessa angelägna initiativ och är delaktiga i största möjliga mån.

Med utgångspunkt i förordningen inledde Naturhistoriska riksmuseet under hösten 2022 ett omfattande och ännu ej avslutat arbete med att såväl generellt öka förmågan att hantera kriser under både fredstid och krigstid, som att på detaljnivå planera och prioritera undanförel och förvaring av samlingsföremål. Som ett led i detta arbete har museet gjort ett gediget prioriteringsarbete för att bereda frågan om vilka samlingar som ska undanförel i olika typer av situationer. Museets samlingspersonal har därigenom lyckats planera för en eventuell flytt av 5%, 10%, 25% och 50% av samlingarna. Detta prioriteringsarbete har lett till förståelsen att museet behöver fortsatt utreda den del av undanförelplanen som säkerställer transporten av samlingarna, inte minst typsamlingen, som kräver personalresurser.

Analysen ledde också fram till en insikt om att museets samlingar kräver förbättrad säkerhet vid kris- och krigssituationer, varför en delvis fjärrförvaring bedöms som det bästa alternativet. En uppdelning av samlingarna mellan museets lokaler och fjärrförvaring medför minskad risk för att stora delar av samlingarna blir förstörda i händelse av en kris eller krig. Dessutom möjliggörel modern och klimatanpassad samlingsförvaring, vilket är svårt att åstadkomma i museets över 100 år gamla

huvudbyggnad. I dialog med SFV har museet identifierat en lämplig lokal för fjärrförvaring och kalkyler är framtagna.

För arbetet med att utvecklad beredskap, kontinuitetsplanering, riskanalys och undanförsel, med hänvisning till förordningen (2022:524) om statliga myndigheters beredskap, hemställer museet om sammanlagt 6,5 miljoner kronor (fördelat över tre år, 2025–2027), avseende lönedel, avrop av experttjänster samt lokalkostnader för 2026 och 2027.

Medelsbehov avseende framtidssäkring av samlingarna (tkr)	2025	2026	2027
Personal- och konsultkostnader	1 500	500	500
Lokalkostnader fjärrförvaring	0	2 000	2 000
Summa finansiering	1 500	2 500	2 500

4. Framtidssäkring av Miljöprovbanken

På Naturhistoriska riksmuseet finns sedan sextio år tillbaka en av världens äldsta miljöprovbanks och den utgör ett unikt svenskt miljöarkiv. Miljöprovbanken har central betydelse för vår kunskap kring miljögifter i Sverige och för den svenska miljöövervakningen samt för att sätta in åtgärder baserade på fakta för att skydda miljön och människors hälsa. I miljöprovbanken finns biologiskt material tillgängligt för vetenskapligt bruk. Den har bidragit till hundratals vetenskapliga studier och till att upptäcka miljöproblem kring exempelvis PCB, DDT och PFAS/PFOS. En stor del av de prover som lagras i Miljöprovbanken samlas in genom den nationella miljöövervakningen och den ger unik tillgång till miljöprover i långa tidsserier.

En stor del av de prover som lagras i Miljöprovbanken samlas in genom den nationella miljöövervakningen på uppdrag av Naturvårdsverket och idag innehåller miljöprovbanken mer än 460 000 prover. Varje år samlas 15 000 nya prover in från marin miljö, sötvatten, landområden (skog, fjäll, jordbruksmark), statens vilt (sällsynta och hotade arter), rötslam (miljögiftssamordning) samt bröstmjolk från människor (hälsorelaterad miljöövervakning). Dessa långa och sammanhängande serier av material används bland annat för att:

- mäta halter av kända miljögifter
- upptäcka nya miljögifter genom framtida analyser av ännu okända ämnen
- undersöka hur halter av nyupptäckta miljöföroreningar har förändrats över tid
- mäta skadliga effekter av föroreningar i organismer
- DNA-studier rörande hotade arter och biologisk mångfald

Museet har identifierat stora behov av insatser för att säkra miljöprovbankens framtid, inte minst i kris- och krigstider samt som ett led i vårt beredskapsarbete. Det är även i linje med att utbildningsministern i februari, efter fryshaveriet på Karolinska Institutet i Huddinge där unika biologiska prover för forskning förstördes, uppmanade Sveriges lärosäten att stärka beredskapen. Idag saknar Naturhistoriska riksmuseet en säker elförsörjning med reservkraft och backup-system till frysrummen och lågtemperaturfrysarna. Om proverna i miljöprovbanken tinas är de proverna för alltid borta och vi kan inte få tillbaka möjligheten att få kunskap om miljögifterna i naturen från och med 1960-talet och framåt. Det utsnittet ur tiden är då för alltid borta.

Miljöprovbanken är dessutom snart fylld. Med motsvarande insamlingstakt som idag behövs ett nytt frysrum vara klart till i början av 2026. Eftersom Statens fastighetsverk äger lokalerna har de en central roll vid projektering och genomförande. Naturhistoriska riksmuseet behöver göra en hyresgästbeställning och inleda vår egen detaljerade behovsanalys redan under 2024. Kostnaderna för finansieringen, som faller på museet enligt nuvarande hyresavtal, är därför en kvalificerad uppskattning. Ett äskande om permanent ökning av ramanslaget för att kompensera för långsiktigt ökade driftskostnader i samband med nödvändiga insatser är att vänta när underlag för detta finns.

Miljöprovbanken har även utmaningar kopplade till digitaliseringen av proverna och dess mätdata. För att framtidssäkra materialet och tillgängliggöra innehållet i miljöprovbanken för forskare behövs en mer kvalificerad databas med ett användarvänligt gränssnitt. Därefter kan museet planera in mer omfattande aktiviteter för att öka användningen av detta unika material.

Ett flertal myndigheter lagrar och använder prover ur miljöprovbanken. De största användarna är Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten, men även Livsmedelsverket, länsstyrelser, Sveriges lantbruksuniversitet, Statens veterinärmedicinska anstalt, Sveriges geologiska undersökning, kommuner och universitet är beroende av miljöprovbanken.

Naturvårdsverket och Naturhistoriska riksmuseet har ett långt samarbete kring miljöprovbanken. Naturvårdsverket har i decennier finansierat drift av och insamling av material till miljöprovbanken i linje med deras ansvar för den sammanhållande miljöövervakningen i Sverige. Under 2024 kommer Naturhistoriska riksmuseet och Naturvårdsverket tillsammans med några andra myndigheter genomlysa olika utvecklingsbehov för miljöprovbanken.

För att framtidssäkra den unika nationella miljöprovbanken i kris- och krigstider hemställer museet om sammanlagt 12,5 miljoner kronor (fördelat över tre år, 2025–2027). Då utredningen av behov och åtgärder ännu inte är avslutad innehåller redovisningen av hur kostnaderna för åtgärderna finansieras och fördelar sig över tid osäkerhet. Vidare dialog gällande detta sker med SFV.

Medelsbehov avseende framtidssäkring av miljöprovet (tkr)	2025	2026	2027
Slutförande av behovsanalys	500	0	0
Projektering	1 000	0	0
Genomförande: lokal och reservkraft	7 000	1 500	0
Databas och tillgängliggörande	1000	750	750
Summa finansiering	9 500	2 250	750

5. Förbättrat besöksmottagande

Under en stor del av det gångna året har museet inte kunnat ta emot besökare eftersom ytorna stängts av på grund av akuta åtgärder vidtagits av SFV med anledning av takraset. Ett flertal innertak putsas om (långsiktig åtgärd) och andra har nätats (kortsiktig åtgärd) vilket gör att dessa behöver stängas igen inom de närmaste 10 åren för att putsas om. Museet är inrymt i en gammal byggnad och nu behöver även besöksmottagandet förbättras. Naturhistoriska riksmuseets pampiga byggnad från 1916 reser sig sedan mellan Brunnsviken, Stockholms universitet och studentbostäderna vid Stora Lappkärrsberget och fick tidigt benämningen "Naturens palats". Nu, drygt 100 år efter öppnandet, är Naturens palats i behov av renovering. Förutom direkta åtgärder kopplade till fastigheten behöver besöksmottagandet uppdateras och anpassas till dagens förutsättningar, krav och lagstiftning.

När besökarna tagit sig upp för den pampiga uppfarten och in genom de stora dörrarna kommer de in i en miljö som upplevs mörk, bullrig och svårorienterad. För att råda bot på det möts besökarna där av museivårdar, som kan svara på frågor, kontrollera biljetter och hänvisa besökarna rätt. Trots modern teknik som förköp av biljetter online, möjlighet att scanna QR-koder och betalning med Swish, upplevs entréhallen ofta förvirrande. Utöver bekymmersam akustik är det ett kylslaget draghål med en inte acceptabel arbetsmiljö som följd. Ett bra besöksmottagande av personer med fysisk funktionsvariation är nästintill omöjligt. Det finns trappor i alla riktningar och endast en provisorisk ramp i entréhallen. Kommer man med permobil eller i rullstol måste man dessutom ta sig in via en separat ingång från innergården belägen ett par hundra meter från huvudentrén.

Har besökaren sedan tagit sig från entréhallen rakt fram kommer man in i en kassahall modell äldre. Där har den gamla kassadisen nu rivits i samband med takåtgärderna och potential finns att istället skapa en *välkomsthall* eller ett nav där flödet mellan butik, Cosmonova och utställningar kan knytas ihop och göras njutbart med ett café, sittplatser och intresseväckande installationer.

Tillsammans med Statens fastighetsverk och husarkitekt har ett förslag arbetats fram för omgestaltning av entréhall, kassahall, foajén till Cosmonova samt även det område som idag utgör matsäcksrum, toaletter och ålderstigna utställningar i den norra delen av huvudbyggnaden. Förslaget skulle inte bara förbättra besöksmottagandet, arbetsmiljön och tillgängligheten som beskriven ovan utan även möjliggöra ett enklare café, fler toaletter samt möjlighet att ersätta den ålderdomliga utställningen Livets mångfald med en högaktuell utställning på temat biologisk mångfald.

För att åstadkomma det, samt uppfylla 7 § i Museilagen (*Utställningar och annan publik verksamhet vid ett museum ska vara tillgänglig för alla och anpassad till användarnas olika förutsättningar*, Museilag (2017:563)) hemställer museet om en engångsansvisning fördelad på tre år (2025-2027) motsvarande sammantaget 10 mkr för systemhandling och projektering gällande ombyggnation av museets entréområde.

Medelsbehov avseende förbättring av museets besöksmottagande (tkr)	2025	2026	2027
Systemhandlingar och projektering	4 000	3 000	3 000
Summa finansiering	4 000	3 000	3 000

6. Utveckling av uppsökande museiverksamhet

Under museets stängning på grund av takproblematik (29 augusti 2023-4 juni 2024) har museet arbetat uppsökande på olika sätt. I samarbete med Stockholms stadsbibliotek har museet turnerat med så kallade Explainer-diskar med olika teman till bibliotek i Kista och Skärholmen. Diskarna innehöll föremål från museets samlingar och inbjöd till samtal om djur och natur. Personalen mötte här bland annat biblioteksbesökare som inte kände till eller inte hade besökt museet tidigare.

En annan satsning som museet gjort under den stängda perioden och som haft som syfte att nå breddade målgrupper är att under våren driva ett pop-up museum i Westfield Mall of Scandinavia. Mini-museet innehåller utställningen *dinosauriernas fotspår* där man kan lära sig om dinosauriernas födelse, vad de åt, hur de levde, hur de utplånades, att fåglar är deras närmaste släktingar samt hur museet arbetar med forskning och bevarande. Därtill finns en aktivitetsdel där barn och vuxna tillsammans kan skapa sina egna dinosaurier och en butiksdel där museet har möjlighet att skapa intäkter.

I skrivande stund har museet inte ens haft öppet en månad men hittills genererat ca 9 000 besökare och 74 000 kr i butiksintäkter. Genomslaget i press och media, besöksiffrorna och responsen från våra besökare samt intäkterna från butiks försäljningen har hittills överträffat våra förväntningar.

Naturhistoriska riksmuseet vill utifrån de konkreta och positiva erfarenheter som gjorts under detta år med extern publik verksamhet, i samarbete med andra aktörer och på andra platser i samhället, utveckla den uppsökande verksamheten utanför museibyggnaden för att i ännu högre grad vara ett riksmuseum och nå fler och nya besökare. Detta helt i enlighet med Museilagen 2017:563 och regleringsbrevet Ku 2023/00930.

Därför hemställer museet om en engångsanvisning om 2 mkr fördelat på tre år, 2025-2027 för utveckling av metod och genomförande av uppsökande museiverksamhet, så som exempelvis ett turnerande pop-up museum.

Medelsbehov avseende utveckling och genomförande av uppsökande museiverksamhet (tkr)	2025	2026	2027
Metodutveckling	800	0	0
Genomförande	400	400	400
Summa finansiering	1 200	400	400

7. Förbättrad samverkan mellan Centralmuseerna och Statens fastighetsverk

Relationen mellan Centralmuseerna som hyresgäster och Statens fastighetsverk som fastighetsförvaltare har under många år varit dokumenterat ansträngd och under senare tid har centralmuseernas samarbetsråd träffat företrädare för Statens fastighetsverk för att föra dialog. Parterna har gemensamt konstaterat att det finns både behov och möjligheter till förbättringar. Målet är en effektiv lokalförsörjning för de museilokaler som Statens fastighetsverk förvaltar och att dialogen bör föras utifrån medborgarnas perspektiv och verksamheternas behov av utveckling. Mot den bakgrunden skulle Naturhistoriska riksmuseet välkomna ett gemensamt uppdrag till centralmuseerna och Statens fastighetsverk om fortsatt dialog för förbättrad samverkan.

8. Museisamlingar som forskningsinfrastrukturer

Museets samlingar är centrala för forskningen som bedrivs på myndigheten. De omfattar en enorm mångfald av föremål, från Marsmeteoriter, dinosaurier och utdöda däggdjur till parasitsteklar, blodiglar och ginkgolöv. Varje föremål inkapslar en bit historia, en ögonblicksbild av livet vid en viss tidpunkt på en viss plats. Museisamlingar i allmänhet erbjuder en rikedom av data och insikter som driver vetenskaplig undersökning, kulturell förståelse och historisk analys. Dessutom är museisamlingar katalysatorer för tvärvetenskaplig forskning och främjar samarbeten mellan forskare, historiker, konstnärer och näringsidkare.

Genom allmän tillgång till dess samlingar underlättar museer tvärvetenskapliga undersökningar som ibland överskrider traditionella gränser och ger nya perspektiv på komplexa frågor. Samlingarna fungerar som kunskapsreservoarer och ger motståndskraft mot glömska i en föränderlig värld. Genom utställningar, publika program och digitala initiativ som grundas på samlingarna engagerar museer allmänheten, väcker nyfikenhet, främjar kritiskt tänkande och bidrar till demokratiserandet av kunskap.

Som förvaltare av vårt gemensamma natur- och kulturarv har museer ett stort ansvar att bevara, utforska och förklara sina samlingar för nuvarande och framtida generationer, vilket säkerställer att det förflutna fortsätter att informera och inspirera vår framtid. Sådillvida har museisamlingar exakt samma ändamål som moderna forskningsinfrastrukturer – att möjliggöra forskning, samt tillgängliggöra och underlätta förståelsen för dess resultat för akademien och allmänheten. Ett erkännande av detta skulle bland annat leda till ökade chanser att ansöka om externa bidragsmedel hos finansörer som fokuserar på forskningsinfrastrukturer.

Avslutningsvis vill vi lyfta att en justering gällande att benämna Kungliga biblioteket som en nationell forskningsinfrastruktur gjordes i Kungliga bibliotekets instruktion 2022. Naturhistoriska riksmuseet skulle välkomna att motsvarande justering görs i museets instruktion. Sannolikt är den justeringen lämplig även för övriga centralmuseer.

9. Förtydligande om samfinansiering vid bidrag till museets forskning

Naturhistoriska riksmuseet är en stark vetenskaplig institution, såväl nationellt som internationellt. Inom ramen för museets forskning bedrivs en betydande andel bidragsforskning och museets forskare står sig väl i konkurrensen om externa forskningsmedel. Vissa bidragsgivare kräver emellertid att bidragsmottagaren går in med en viss andel samfinansiering. För tydlighetens skull infördes därför för ett antal år sedan i bilaga till regleringsbrevet för universitet och högskolor formuleringen:

”Anslagsmedel får tas i anspråk för samfinansiering av projekt eller liknande verksamhet inom ramen för myndighetens verksamhetsområde, om ändamålet med anslaget inte hindrar detta.”

Naturhistoriska riksmuseet hemställer om att samma tillägg införs i regleringsbrevet för museet. Detta mot bakgrund av att museet genom sin instruktion har i uppdrag att bedriva forskning och enligt instruktion omfattas av högskoleförordningen vad gäller att rekrytera professorer. Det är därför både rimligt och angeläget att den skrivning om samfinansiering som redan föreligger för motsvarande verksamheter också införs i museets regleringsbrev.

10. Mervärdesskatt på digitalt utbud

För närvarande ingår inte museernas avgifter för digitala visningar och program i undantaget från mervärdesskatt enligt mervärdesskattelagen (1994:200), vilket myndigheten anser bör ändras. Enligt Skatteverkets rättsliga vägledning framgår att ”Guidning kan utföras av en person eller vara automatiserad t.ex. i form av en audioguide. Skatteverket anser dock att undantaget från skatteplikt och den lägre skattesatsen bara gäller om guidningen sker vid ett fysiskt besök. En avgift för en elektronisk tjänst i form av ett virtuellt besök i museet och dess utställningar omfattas inte av undantaget från skatteplikt eller den lägre skattesatsen (Skatteverkets ställningstagande Museiverksamhet)”.

Naturhistoriska riksmuseet föreslår att regeringen beslutar om att skattereglerna för museiområdet ses över och moderniseras för att kunna erbjuda digitala visningar och programutbud med likvärdiga villkor som för motsvarande utbud vid fysiska besök.

I sammanhanget vill museet också särskilt uppmärksamma skillnaden mellan *digital automatiserad guidning* och *digital guidning under medverkan av en fysisk museimedarbetare i realtid* (vilket är en uppskattad tjänst inom ramen för museets samlade publika utbud).

Myndighetens finansiering

I det följande redovisas Naturhistoriska riksmuseets finansieringsförslag för 2025-2027.

	2023	2024	2025	2026	2027
	Utfall	Budget	Beräkning	Beräkning	Beräkning
Finansiering (tkr)					
Utgiftsområde 17 anslag 8:1 ap 3	201 912	208 612	218 545	224 530	226 276
Utgiftsområde 17 anslag 1:4 ap 12	7 260	7 260	7 260	7 260	7 260
Avgiftsinkomster som disponeras	69 998	63 950	80 180	80 280	81 880
Bidrag	44 491	48 000	45 000	44 000	44 000
Finansiella inkomster	2 112	1 700	1 200	1 000	800
Summa finansiering	325 773	329 522	352 185	357 070	360 216

Investeringar

Museets investeringsnivå har över tid uppgått till 10-12 mkr per år, vilken i stort motsvarar de årliga avskrivningskostnaderna och som har bedömts rimlig med avseende på reinvesteringsbehovet och vad museet ekonomiskt klarar av långsiktigt. Till följd av framförallt en nödvändig större teknikuppgradering av Cosmonova, invigningen av en ny basutställning om vatten och anskaffningen av en ändamålsenlig förvaringslösning för samlingsföremålen i det nyrenoverade Botanhusetökar, ökade det samlade investeringsbehovet kraftigt under verksamhetsåren 2023-2024, för att från 2025 och framåt återgå till en för museet mer reguljär nivå.

Verksamhets- investeringar	2023	2024	2025	2026	2027
(tkr)	Utfall	Budget	Beräkning	Beräkning	Beräkning
Immateriella investeringar					
Datasystem, rättigheter m.m.	1175	220	-	-	-
Materiella investeringar					
Maskiner, inventarier och installationer m.m.	35 275	30 950	9 500	9 500	9 500
Byggnader, mark och egen fast egendom	537	5 000	500	500	500
Övriga verksamhets- investeringar	14 379	-	-	-	-
Summa verksamhets- investeringar	51 366	36 170	10 000	10 000	10 000
Finansiering					
Lån i Riksgäldskontoret (2 kap. 1 § kapitalförsörjnings- förfordningen)	51 366	36 170	10 000	10 000	10 000
Bidrag (2 kap. 3 § kapitalförsörjnings- förfordningen)					
Finansiell leasing (2 kap. 5 § kapitalförsörjnings- förfordningen)					
Anslag (efter medgivande av regeringen)					
Summa finansiering	51 366	36 170	10 000	10 000	10 000

Kreditutrymme, låneram och lånebehov

Museets låneram har över tid varit 81 mkr per år, med beslut om en tillfällig höjning till 90 mkr för 2023 och till 100 mkr kronor 2024. Myndigheten bedömer att nivån behöver vara tillfälligt förhöjd till 100 mkr även för åren 2025–2027. Detta främst som konsekvens av det ökade investeringsbehovet i anslutning till återflytten till det nyrenoverade Botanhuset, den nya basutställningen Värld av vatten och teknikuppgraderingen av Cosmonova. Vad som ytterligare motiverar att behålla den tillfälligt förhöjda nivån 100 mkr är den ännu rådande osäkerheten om kostnaderna för framtidssäkring av miljöprovbanken och klimatsäkring av samlingsförvaringen.

Lånebehov	2023	2024	2025	2026	2027
(tkr)	Utfall	Budget	Beräkning	Beräkning	Beräkning
IB lån i Riksgäldskontoret	34 957	76 849	96 847	90 480	84 180
Beräknad nyupplåning	53 364	36 170	10 000	10 000	10 000
Beräknad amortering	11 472	16 172	16 367	16 300	16 685
UB lån i Riksgäldskontoret	76 849	96 847	90 480	84 180	77 495
Beslutad låneram	90 000	100 000			
Föreslagen låneram			100 000	100 000	100 000
Ränteutgifter	1 473	2 000	1 800	1 500	1 400
Summa amorteringar och ränteutgifter	12 945	18 172	18 167	17 800	18 085
Finansiering av räntor och avskrivningar					
Utgiftsområde 17 anslag 8:1 ap 3	9 770	14 024	13 819	13 678	14 365
Bidrag	2 757	247	1 318	1 116	716
Avgifter	418	3 901	3 030	3 006	3 004
Summa finansiering	12 945	18 172	18 167	17 800	18 085

Avgiftsfinansierad verksamhet med målet full kostnadstäckning

Butiken, försäljning av varor

Butiken har historiskt sett och under många år redovisat underskott i verksamheten. Hänförligt till pandemins konsekvenser redovisade butiksverksamheten ett större underskott både 2020 och 2021. I höständringsbudgeten 2021 fick museet ett tillskott om 10 miljoner kronor för att täcka intäktsbortfall och ackumulerade budgetunderskott i Cosmonova och museibutiken. Detta bidrog till att butiken under 2022 kunde börja bygga en mer långsiktigt hållbar ekonomisk modell där intäkter och kostnader är i balans. Den oplanerade stängningen augusti 2023-juni 2024 har emellertid fått avsevärda negativa konsekvenser för butiken. Förhoppningsvis kan den tillfälliga butiken i pop-up museet i Westfield Mall of Scandinavia perioden 1 februari-12 maj 2024 balansera intäkterna något. För att på sikt ytterligare stärka butikens ekonomi och tillgängliggöra butikens unika och kunskapsbyggande sortiment ytterligare har museet inlett en planering med avsikt att öppna en webbshop som komplement till den fysiska museibutiken.

Undersökningar, utredningar och andra tjänster

Från och med 2015 har den uppdragsverksamhet som bedrivs med stöd av myndighetens instruktion enligt 4 § övergått till att redovisas enligt avgiftsmodellen, vilket innebär att årliga över- och underskott kan genereras i den berörda verksamheten. Verksamheten har ett ackumulerat överskott om 9,6 mkr vid ingången till 2024, berorende på överskott relaterat till "arbetskulder" under ett flertal år. Översyn pågår av modellen för prissättning för att uppnå ekonomisk balans över tid med samtidigt beaktande av kravet om full kostnadstäckning.

Cosmonova

Kupolbiografen Cosmonova är en avgiftsfinansierad attraktion på Naturhistoriska riksmuseet. Det är ett unikt och populärt besöksmål med en stabil besöksbas på över 200 000 besökare per år. För närvarande pågår ett omfattande arbete med en övergång från analog till digital teknik vilket beräknas generera ett positivt tillskott till Cosmonovas verksamhet under många år framöver. Lyckligtvis har den nödvändiga stängningen av Cosmonova som konsekvens av teknikuppdateringen sammanfallit med museets stängning på grund av takåtgärder. Teknikinvesteringen förväntas bidra till en ekonomisk långsiktig hållbarhet med full kostnadstäckning de kommande åren.

Intäkter, kostnader, resultat och ackumulerat över-/underskott i den avgiftsfinansierade verksamheten

Naturhistoriska riksmuseets avgiftsfinansierade verksamhet delas in i tre områden: Försäljning av varor, Undersökningar, utredningar och andra tjänster samt Cosmonova. Följande intäkter, kostnader, resultat och ackumulerat över-/underskott i den avgiftsfinansierade verksamheten beräknas för åren 2024-2027.

Avgiftsfinansierad verksamhet (tkr)	Ack resultat tom 2022	Utfall 2023	Prognos 2024	Beräkning 2025	Beräkning 2026	Beräkning 2027
Försäljning av varor*						
Intäkter		3 437	2 950	4 200	4 300	4 300
Kostnader		-3 489	- 3 493	-4 250	-4 350	-4 350
Resultat		-52	-543	-50	-50	-50
Akkumulerat över-/underskott	818	766	223	173	123	73
Undersökningar, utredningar och andra tjänster						
Intäkter		35 884	33 000	33 000	33 000	33 000
Kostnader		-33 700	-33 500	-33 500	-33 500	-33 500
Resultat		2 184	-500	-500	-500	-500
Akkumulerat över-/underskott	7 408	9 592	9 092	8 592	8 092	7 592
Cosmonova**						
Intäkter		11 878	12 000	22 980	22 980	24 580
Kostnader		-13 801	-14 712	-20 243	-20 319	-20 897
Resultat		-1 922	-2 712	2 737	2 661	3 683
Akkumulerat över-/underskott	3 954	2 031	-681	2 056	4 717	8 400
Totalt resultat		209	-3 755	2 187	2 111	3 133
Totalt ackumulerat över-/underskott	12 180	12 389	8 634	10 821	12 932	16 065

NATURHISTORISKA RIKSMUSEET

Lisa Månsson

Överintendent

Pär Rådling

Avdelningschef